

Nr B 9

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående landsbygdens näringsliv och övriga vitala problem samt angående den framtida utformningen av närings- och bebyggelsestrukturen i landet.

Bankoutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr I:B 93 av herr *Ohlon m. fl.* och nr II:B 123 av herr *Ohlin m. fl.*, likalydande, samt nr I: B 146 av herr *Andersson, Torsten*, och herr *Larsson, Sigfrid*, och nr II: B 160 av herrar *Björkänge* och *Larsson* i Hedenäset, likaledes likalydande.

I de båda förstnämnda motionerna hemställs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära dels en sammanställning av väsentliga fakta rörande landsbygdens näringsliv, dels en översyn av de lagar som berör landsbygdens vitala problem, varvid hänsyn bör tagas till de synpunkter som framförts i motionerna, dels ock framläggande av de förslag till åtgärder som med hänsyn till de nya förhållandena bör ingå som led i en positiv landsbygdspolitik.

Beträffande motiveringen får utskottet i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande hänvisa till den vid årets A-riksdag väckta motionen II: 361.

I motionerna I:B 146 och II:B 160 yrkas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t må anhålla dels om att den av 1954 års riksdag begärda sammanställningen av det material, som genom offentlig utredning och samhällsvetenskaplig forskning blivit tillgängligt rörande den framtida utformningen av närings- och bebyggelsestrukturen, snarast möjligt färdigställs och redovisas, dels om att vid regionplaneinstitutets utformning frågan om landsbygdens behov av mindre tätorter och deras roll för landsbygdsbebyggelsen beaktas.

Beträffande motiveringen för yrkandet hänvisas till motionen I: 308 vid årets A-riksdag.

Över motionerna har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden från *arbetsmarknadsstyrelsen*, *byggnadsstyrelsen*, *järnvägsstyrelsen* och *kommerskollegium*, som vid sitt utlåtande fogat yttranden från *handelskamrarna* i *Stockholm*, *Göteborg*, *Malmö* och *Gävle*. Utskottet har berett tillfälle för *Svenska landskommunernas förbund*, *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges lantbruks-*

förbund, Landsorganisationen och Riksförbundet landsbygdens folk att inkomma med yttrande över motionerna.

Pågående utredningar

I motionerna I:B 146 och II:B 160 beklagas att den av riksdagen år 1954 (se bankoutskottets utlåtande nr 36) begärda sammanställningen av material till belysning av närings- och bebyggelsestrukturen ännu icke framkommit.

Arbetsmarknadsstyrelsen har av Kungl. Maj:t anbefallts att göra ifrågasvarande sammanställning. Arbetet bedrivs enligt den i bankoutskottets utlåtande nr 25:1956 redovisade planen. Första delen av utredningen har i mars månad detta år överlämnats till Kungl. Maj:t. I denna belyses folkomflyttningen i vårt land från landsbygden till städer och tätorter. För att erhålla ett bättre grepp om förändringarna i olika delar av landet under senare år vad beträffar folkmängdsutvecklingen, befolkningsstrukturen, befolkningsrörelsen och befolkningens fördelning på olika näringsgrenar än vad siffrorna för länen ger har inom arbetsmarknadsstyrelsen gjorts en preliminär indelning av riket i regioner, vardera omfattande en stor eller medelstor tätort som regioncentrum jämte kringliggande områden. För denna regionindelning redogöres i nämnda utredning.

Utredningsarbetet i övrigt pågår och kommer att färdigställas så snart detta med hänsyn till tillgängliga personalresurser är möjligt.

Ett led i strävandena att klarlägga ifrågasvarande förhållanden är de lokaliseringsplaneringar som i arbetsmarknadsstyrelsens regi nu pågår i Skaraborgs, Södermanlands, Kronobergs, Kalmar och Hallands län. Under ledning av byggnadsstyrelsen och rådet för översiktlig planering bedrivs i Malmöhus, Gävleborgs och Västmanlands län utredningar som belyser de i motionerna berörda problemen. Därutöver har utförts eller pågår utredningar av liknande slag för flera andra län och områden. Som exempel kan nämnas de av riksdagen begärda utredningarna för Bohuslän och Torne-dalen, Ö-utredningens undersökningar angående näringsproblemen på Gotland, Öland och Ven, i länsstyrelsernas regi pågående planeringar i Jönköpings och Stockholms län, i landstingets regi pågående planering i Örebro län, den slutförda regionplanen för Boråstrakten, utredningar angående sysselsättningsproblemen i Karlskronaområdet och Eskilstunaområdet samt en utredning angående Uppsala län.

På grundval av erfarenheterna från sitt eget verksamhetsfält understryker *byggnadsstyrelsen* angelägenheten av att studiet av de i motionerna berörda problemen fullföljes och fördjupas. Så sker också på olika håll, både teoretiskt och praktiskt. Det teoretiska studiet är huvudsakligen inriktat på specialundersökningar och vetenskapliga forskningsuppgifter. Den praktiska verksamheten på samhällsbyggandets olika områden ger

också efter hand ett erfarenhetsmaterial som kan berika kunskapen om samhällsbyggandets allmänna villkor och möjligheter.

Byggnadsstyrelsen erinrar om de länsregionala undersökningar som under styrelsens ledning eller medverkan pågår inom vissa län (Uppsala, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Västmanlands, Gävleborgs och Väster-norrlands län). Syftet med dessa utredningar är dels att sammanställa praktiskt användbart underlagsmaterial för den fortsatta regionala och kommunala planläggnings- och lokaliseringsverksamheten och dels att praktiskt söka komma fram till en lämplig metodik för detta slags under-sökningar.

I detta sammanhang kan också nämnas de utredningar inom olika sek-torer av samhällsbyggandet — exempelvis rörande de små tätorternas regionala problem — som utföres av forskare och specialister under led-ning av det till styrelsen knutna rådet för översiktlig planläggning.

De problem som åsyftas i motionerna I:B 93 och II:B 123 är till stor del samma eller likartade med dem som avhandlats i motioner vid 1954 och 1956 års riksdagar och som omfattas av det till arbetsmarknadsstyrelsen lämnade uppdraget. I den mån så icke skulle vara fallet finner byggnads-styrelsen för sin del dock mest lämpligt att arbetsmarknadsstyrelsens redo-görelse avvaktas, innan ytterligare åtgärder vidtages i denna fråga.

Liknande synpunkter anföres av bl. a. *kommerskollegium*, som ställer sig tveksamt till om ett bifall till motionärernas yrkande verkligen skulle i av-görande mån bidra till att hit hörande problem löstes på ett tillfreds-ställande sätt, *Svenska landskommunernas förbund*, *Riksförbundet lands-bygdens folk* och *Sveriges lantbruksförbund*. Lantbruksförbundet anser det betydelsefullt att arbetsmarknadsstyrelsens sammanställning fortast möj-ligt redovisas och stöder därför den i de förstnämnda motionerna gjorda hemställan att inventeringen snarast färdigställs. En förstärkning av den personal, som handhar inventeringen, bör enligt förbundets mening över-vägas.

I anslutning till det framställda yrkandet om en översyn av de lagar som berör landsbygdens vitala problem erinrar *byggnadsstyrelsen* om den över-syn som redan skett och ytterligare kan komma att ske inom 1951 års byggnadsutredning. Denna utredning, som för närvarande behandlar regionplaneringens problem, torde också komma in på de spörsmål som berörts i motionerna I:B 146 och II:B 160.

Lokaliseringsfrågan

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att målsättningen för lokalise-ringsverksamheten är ett differentierat näringsliv i landets olika delar och därmed mindre konjunkturkänslighet för de enskilda kommunerna, ut-jämning av könsproportionerna inom områden med starkt överskott av

män respektive kvinnor, säkrare utkomstmöjligheter för de anställda samt tillfredsställande arbetskraftsförsörjning för företagen. Detta innebär dock icke att man i den praktiska lokaliseringsverksamheten enbart kan se till ovan nämnda faktorer. Självfallet måte i det enskilda lokaliseringsfallet nationalekonomiska och företagsekonomiska överväganden inta en central plats.

Motionärerna framhåller, att en fråga som för närvarande tilldrar sig stor uppmärksamhet är primärkommunernas aktivitet för att draga till sig nya företag. Sålunda erbjuder kommunerna i vissa fall stora förmåner i fråga om mark, serviceanordningar, billiga lokaler, bostäder etc. Dessa erbjudanden går enligt motionärerna ofta utöver vad den s. k. kompetensparagrafen anger om kommunernas rätt att själva vårda sina egna angelägenheter. Hithörande problem har bl. a. varit föremål för behandling av kommunallagskommittén och utredningen angående näringslivets lokalisering.

Kommunallagskommittén ansåg, att en subventionering av industri-företag i en eller annan form i vissa fall kunde vara berättigad, men att å andra sidan starka skäl kunde förebringas mot en fri subventionsrätt för kommunerna. Exempelvis ansåg kommittén det kommunala auktionera-ndet i fråga om förmåner åt industrien vara en i och för sig föga önskvärd företeelse. Lokaliseringsutredningen var helt emot att kommunerna genom subventioner skulle ha möjlighet att påverka företagsenheter nas lokalisering. I prop. 127:1952 angående näringslivets lokalisering underströks önskvärdenheten av att de kommunala subventionerna upphörde och framhölls att arbetsmarknadsstyrelsen vid fortlöpande samarbete med kommunerna borde ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i yttrande över ovan nämnda utredningar framfört den åsikten, att kommunerna bör äga befogenhet att allmänt främja sitt näringsliv. Sålunda bör kommunerna ha rätt att reservera mark för industriändamål och förse dessa områden med ledningar för vatten och avlopp, stickspår, tillfartsvägar etc. Å andra sidan talar starka skäl emot att kommunerna engagerar sig i direkta subventioner för enskilda industrier. Ett ohämmat auktionera nde kommunerna emellan med läm-nande av förmåner i allehanda former är ett störande moment då det gäller att åstadkomma en ur allmänna synpunkter rationell lokalisering av nya företag. Kommunerna bör dock i vissa fall ha möjlighet att lämna bidrag till enskilda industrier. Detta är exempelvis förhållandet, då ett företag på grund av kommunalt beslut om sanering tvingas flytta till annat område. Kommunen bör även ha befogenhet att medelst lån, tecknande av borgen eller annorledes medverka till uppehållande av driften vid industrier eller andra företag i sådana fall, där ett nedläggande eller inskränkande av driften skulle föranleda arbetslöshet i kommunen.

Sedermåra har styrelsen funnit anledning tillstyrka framställningar

från kommuner om rätt att stödja enskilda industriföretag, där ändamålet med stödet varit att inom företaget ordna yrkesutbildning i direkt samverkan med den kommunala yrkesutbildningsverksamheten.

Vid denna bedömning av behovet av kommunala engagemang för stöd åt industriföretag bör hänsyn tagas till att småindustrien under senare år fått väsentligt ökade möjligheter att erhålla statliga lån och kreditgarantier.

Stockholms handelskammare framhåller följande.

Handelskammaren kan icke ansluta sig till den uppfattning varå motionerna I:B 146 och II:B 160 synas vara grundade, nämligen att befolkningsöverflyttningen från landsbygd till tätorter i stort sett vore ägnad att medföra ur samhällets synpunkt otillfredsställande konsekvenser. Såsom Handelskammaren tidigare erinrat, utgör befolkningsrörelsen mellan olika landsdelar i själva verket en anpassning av näringslivets lokalisering efter ändrade betingelser i syfte att nå större ekonomisk effektivitet. Härigenom skapas förutsättningar för högre levnadsstandard för hela befolkningen inklusive de bygder, varifrån flyttningen äger rum. Även om tillfälliga störningar och olägenheter kunna uppkomma i samband därmed, måste omdaningsprocessen på lång sikt betraktas såsom en riktig och ofrånkomlig följd av jordbrukets rationalisering och ändrade produktionsförhållanden. En viss decentralisering av stadsnäringarna i anslutning till olika jordbruks- och skogsbruksområden som möjliggör ett mer differentierat näringsliv med småindustri, hantverk och servicenäringar på landsbygden skulle givetvis kunna medföra vissa fördelar. För att ge trivsel åt de i skogsbruket anställda och trygga tillgången på yrkeskunnig arbetskraft ha vissa stora skogsägande företag nedlagt ett betydande arbete för att skapa mindre tätorter i skogsbygderna. Berörda ur företagsekonomiska synpunkter i hög grad motiverade åtgärder ha emellertid långt ifrån underlättats av alla de skilda myndigheter, vilkas medgivande erfordras för planernas förverkligande. Möjligheterna att genom direkta samhälleliga åtgärder åstadkomma de av motionärerna önskade tätortsbildningarna på landsbygden äro emellertid förhållandevis begränsade. Dylik samhällelig aktivitet kan i själva verket medföra en fellokalisering av företagsamheten som på lång sikt kan få konsekvenser rakt motsatta de eftersträfvade. Blott under alldeles exceptionella förhållanden bör alltså enligt Handelskammarens mening en företagslokalisering, som icke är ekonomiskt motiverad, stimuleras genom statliga stödåtgärder. Endast om de företagsekonomiska betingelserna äro för handen, lär på lång sikt den ur hela samhällets synpunkt riktiga lösningen kunna ernås. Handelskammaren vidhåller alltså sin tidigare i skilda sammanhang hävdade mening, att det allmänna icke bör söka påverka företagslokaliseringen i vårt land på annat sätt än genom rådgivning och information åt sådana företagare, som ha behov därav.

Handelskammaren kan alltså icke ansluta sig till den i motionerna I:B 146 och II:B 160 hävdade meningen, att företagsamheten på landsbygden och i dess tätorter bör ges förbättrade kreditmöjligheter och en gynnsammare behandling i beskattningshänseende. Svårigheterna för nyetablerande företag att erhålla erforderliga krediter äro visserligen för närvarande betydande, men de begränsa sig givetvis icke allenast till lands-

bygden utan äro generella. De ha, som Handelskammaren ofta i andra sammanhang hävdad, i stort sett sin grund i det nuvarande beskattningssystemets utformning, skattesatsernas höjd och de ingrepp i den fria kapitalmarknaden som från samhällets sida vidtagits. En fri etableringspolitik hindras och försvåras också genom byggnadsreglering och hyresreglering. Över huvud taget har företagsamheten såväl på landsbygden som i tätorterna hämmats i sin utveckling till följd av statliga regleringsåtgärder. Behövlig rationalisering och effektivisering har många gånger icke kommit till stånd eller måst ställas på framtiden. Enligt Handelskammarens mening äro lättnader i nu förevarande hänseenden långt mera betydelsefulla än säråtgärder av de slag motionärerna förordat. Det är ur principiella synpunkter förkastligt att ge landsbygdens näringsliv speciella förmåner, som icke äro företagsekonomiskt motiverade, och därigenom subventionera detta i konkurrensen med tätorternas näringsidkare.

Beträffande primärkommunernas aktivitet för att draga till sig nya företag och de förmåner som kommunerna erbjuder i detta syfte ansluter sig handelskammaren till den i motionerna I:B 93 och II:B 160 framförda kritiken över nämnda förfaringssätt. Den form av lokaliseringpåverkan som består i att det allmänna lämnar subventioner till visst företag eller företag belägna på viss ort är enligt handelskammarens mening betänklig. Särskilt allvarliga är de kommunala subventioner som huvudsakligen av skattepolitiska skäl utgått till näringslivet. Ur såväl företagsekonomiska som allmänna synpunkter bör dylik verksamhet förhindras. Icke heller statliga subventioner i näringslokalisering syfte kan godtagas. Statliga frakt- och krafttaxeersättningar som understundom lämnats företag på en ort kan exempelvis få allvarliga konsekvenser för företag på annan ort och i hög grad påverka de inbördes konkurrensförutsättningarna.

Handelskammarens avståndstagande riktar sig icke mot de *allmänna* åtgärder som de enskilda kommunerna kan vidtaga för att skapa goda förutsättningar för den egna kommunens näringsliv. Främjande av ortens näringsliv utgör tvärtom en central kommunal uppgift. Kommunernas åtgärder i sådant syfte är visserligen många gånger grundade på överdrivna förväntningar om den egna kommunens utvecklingsmöjligheter. Olägenheterna härav väger dock lätt i jämförelse med de risker för felinvesteringar och hämmad företagsamhet som enligt handelskammarens mening är förknippade med en central statlig lokaliseringsplanering. Konkurrensen mellan de skilda kommunerna är ofta framstegsbefrämjande och torde i viss utsträckning stimulera företagsamheten på orten.

I sist berörda motioner har påvisats, hur vanskligt det kan vara att dra en gräns mellan sådana kommunala åtgärder på detta område som bör vara tillåtna och sådana som får betraktas som en osund konkurrens om nya skatteobjekt. Enligt motionärernas mening är med hänsyn härtill en översyn av den kommunala kompetensparagrafen nödvändig, i varje fall i förtydligande syfte. Till denna uppfattning uttalar handelskammaren sin

anslutning. Behovet av en sådan översyn har även understrukits av *handelskammaren i Gävle* och *Sveriges industriförbund*.

Industriförbundet uttalar i lokaliseringsfrågan följande.

Förbundet vill helt instämma i den i motionerna I:B 93 och II:B 123 framförda uppfattningen att valet av förläggningsplats för en industrianläggning måste ske enligt företagsekonomiska grunder och att avgörandet i dessa frågor måste ligga hos företaget självt, som har att ta det ekonomiska ansvaret för verksamheten. Vid en statlig reglering av företagets lokalisering finns uppenbarligen stor risk för att de företagsekonomiska synpunkterna får stå tillbaka för andra, mer eller mindre klart definierade intressen. Statliga tvångsåtgärder på lokaliseringsområdet framstår som än mer diskutabla, då statsmakterna enligt vad som framgår av tredje lagutskottets uttalande vid 1956 års riksdag ännu i stort sett saknar det kunskapsmaterial som behövs för ett bedömande av vad som ur samhällets synpunkt är en riktig fördelning av befolkning och näringsliv mellan olika delar av landet. Myndigheternas ställningstaganden till lokaliseringsärendena måste därför i hög grad grundas på subjektiva värderingar och ge betydande utrymme för godtycke.

Det kan dessutom nämnas att befolknings- och andra samhälleliga faktorer åtminstone sedan mitten av 1940-talet kommit att spela en långt större roll för industriföretagens bedömning av lokaliseringsfrågan än tidigare. Detta har lett till en medveten decentralisering av industrins anläggningar i rätt stor omfattning. Ett betydande antal företag i de största städerna har förlagt utbyggnader eller t. o. m. flyttat hela verksamheten till lämpligt belägna orter i andra delar av landet. Härvid har den rådgivnings- och upplysningsverksamhet i lokaliseringfrågor som bedrivs i samverkan mellan arbetsmarknadsstyrelsen och Industriens Produktionsråd varit av stor betydelse. Det har därigenom varit möjligt att medverka till en lokalisering av företagen till sådana platser, där en expansion och differentiering av näringslivet ansetts angelägen, samtidigt som de företagsekonomiska synpunkterna på valet av förläggningsort kunnat tillgodoses. Rådgivning och upplysning bör även i fortsättningen vara den väg som bör anlitas då det gäller att öva inflytande på företagets förläggning.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation förklarar sig dela uppfattningen att ett företags förläggning i första hand måste bedömas efter rent företagsekonomiska grunder, att samråd dock bör äga rum med både offentliga myndigheter och näringslivets organisationer när det gäller etablering av större företag men att någon statlig »kommandolinje» inte bör införas. Otvivelaktigt är, säger organisationen, vissa drag i de senaste årens statliga lokaliseringspolitik ägnade att inge betänkligheter ur det enskilda näringslivets synpunkt. Sålunda har den statliga långivningen och särskilt beviljandet av statliga industrikreditgarantier enligt dess mening i många fall i alltför hög grad präglats av ett mer eller mindre utpräglat lokaliseringstänkande, där praktiska och objektiva bedömningsgrunder icke alltid varit utslagsgivande. Organisationen betonar, att lån-

givningen från företagarföreningarna i huvudsak sker på objektiva grunder men att fortlöpande uppmärksamhet bör ägnas åt den statliga kreditgivningen, särskilt i den mån centrala direktiv i alltför hög grad gör sig gällande.

Landsorganisationen understryker bl. a., att en avvägning måste komma till stånd i fråga om näringslivets lokalisering. Det synes som om de nackdelar som är förenade med tätortsbebyggelse har överdrivits av motionärerna samtidigt som glesbygdens fördelar uppförstorats. Det är ofrånkomligt att en glesbebyggelse på lång sikt blir samhällsekonomiskt betydligt mycket dyrare än tätortsbebyggelsen vad avser social service. Det kan inte heller vara något intresse för samhället att uppmuntra en utveckling som skulle leda till att man fick en mängd små tätorter, som vore ensidigt beroende av en enda näring och lätt skulle bli ekonomiskt nödlidande vid strukturförändringar inom näringslivet.

En allsidig utredning av näringslivets utveckling i Sverige, som skulle vara i stånd att göra dessa och andra avvägningar och som inte på förhand vore låst till några bestämda resultat, utan där man övervägde och avvägde alla väsentliga faktorer mot varandra, naturligtvis inte bara ekonomiska utan även sociala och befolkningsmässiga, och där man även tog hänsyn till glesbygdsbebyggelsens »stämningvärden», skulle måhända kunna bli av väsentlig betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Emellertid skulle den bli av en sådan omfattning och tvingas att gå in på så många politiskt känsliga problem, att LO ställer sig mycket tveksam till om den över huvud taget skulle komma till något användbart resultat. Resultatet av den utredning om näringslivets lokalisering, som företogs för ett antal år sedan, blev ju av just dessa skäl tämligen begränsat. Å andra sidan kan LO inte förorda en utredning av landsbygdens problem, som på förhand är bunden till en avvägning mellan olika sektorer av näringslivet som inte har en rationell motivering.

Vad gäller de speciella yrkanden som framförts i motionerna vill LO framhålla att en sammanställning av det material, som genom offentlig utredning och samhällsvetenskaplig forskning finns tillgängligt rörande landsbygdens förhållanden, naturligtvis alltid kan vara av värde och därför bör fullföljas. LO ställer sig inte heller avvisande till en granskning av de problem rörande den framtida bebyggelsens utformning som beröres i motionerna nr I:B 93 och II:B 123.

Kommunikationsfrågor

Arbetsmarknadsstyrelsen har uttalat följande.

Kommunikationsförhållandena i vårt lands glesbygder har under senare år förändras på ett genomgripande sätt. Folkminskningen och det ökade innehavet av privata bilar har bl. a. medfört, att ett stort antal järnvägs-

linjer går med betydande förluster. Motionärerna framhåller, att innan en järnväg lägges ned, bör de allmänna vägarna sättas i sådant skick, att de kan bära erforderlig ersättningstrafik. Styrelsen delar motionärernas uppfattning i denna fråga men vill i detta sammanhang erinra om att det sedan något år tillbaka existerar ett samarbetsorgan bestående av representanter för järnvägsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vars uppgift är att handlägga hithörande frågor. Även arbetsmarknadsstyrelsen är numera representerad i detta samarbetsorgan.

Beträffande upprustningen av kommunikationsväsendet i övrigt inom glest bebyggda områden är det från de synpunkter styrelsen har att företräda önskvärt, att en sådan kommer till stånd. Flera av de frågor, som påtalas i motionerna, är för närvarande under utredning bl. a. av 1953 års trafikutredning. I likhet med vad som gäller för lokaliseringen av enskilda företag, måste självfallet nationalekonomiska och företagsekonomiska synpunkter beaktas även i detta sammanhang.

Järnvägsstyrelsen har beträffande förslaget att inrätta särskilda driftkommittéer med representanter för styrelsen samt näringsliv och kommuner anfört följande.

Enligt gällande instruktioner åligger det statens järnvägars linjemyndigheter och all personal att verka för trafikens främjande. Inom varje trafiksektion finnas dessutom rese- och transportkonsulenter, vilka ha till uppgift att genom kontakt med företrädare för trafikantintressen eller direkta kontakter med trafikanterna personligen stå dessa till tjänst med upplysningar och rådgivning rörande möjligheterna att vid resor och godstransporter utnyttja statens järnvägars transportorganisation. Vidare har i ett stort antal kommuner, ofta på initiativ från statens järnvägar, utsetts samrådsorgan, kallade trafiknämnder, trafikkommittéer, trafikutskott e. d.

Vad särskilt beträffar tidtabellsärenden äga synnerligen omfattande kontakter rum mellan å ena sidan linjemyndigheterna och å andra sidan representanter för berörda kommuner. I dessa ärenden hållas vidare lokala trafikantsammanträden, vid vilka önskemål och synpunkter framföras, vanligen både beträffande tidtabellens utformning och andra förhållanden av betydelse i samband med statens järnvägars transporttjänster.

Motionärerna förefalla vidare att ha tänkt sig, att de föreslagna driftkommittéerna i fall där bandelar hotas av nedläggning skulle tjäna icke blott till utbyte av informationer utan även utföra trafikekonomiska undersökningar, syftande till en långsiktig bedömning av möjligheterna att driva ifrågakvarande trafiksvaga bandelar.

Styrelsen betvivlar för sin del att möjligheterna och nödvändigheten att driva dessa trafiksvaga bandelar skulle kunna prövas mera ingående och allsidigt än nu om de i motionen föreslagna driftkommittéerna bleve inrättade. Enligt styrelsens mening är det genom det nu tillämpade förfarings sättet väl sörjt såväl för att de lokala intressenterna i god tid underlättas om nedläggningsprövningen som för att deras önskemål rörande den framtida trafikorganisationen beaktas i möjlig utsträckning. Föreslagna möjligheter att fortsätta driften med olika alternativa former av partiell trafikering av de ifrågakvarande bandelarna undersökas jämväl i all rimlig omfattning vid nedläggningsprövningarna.

Varje framställning från järnvägsstyrelsen till Kungl. Maj:st om till-

stånd till nedläggning av en trafiksvag bandel föregås obligatoriskt av en ingående redovisning av befolkningsutveckling och näringsliv samt undersökning av kommunikationsbehov och transportleder inom bandelens trafikområde. Dessa undersökningar, vilka utföras dels av linjemyndigheterna och dels inom järnvägsstyrelsen, syfta bl. a. just till en långsiktig bedömning av möjligheterna till fortsatt trafikering av bandelarna.

Genom förberedande information, samråd och remissförfarande inbegripas en rad centrala och lokala myndigheter och institutioner liksom även enskilda trafikanter i handläggningen av nedlägningsfrågorna. Förberedande information lämnas sålunda till ledande kommunalmän och viktigare trafikanter i de berörda kommunerna samt till ortspressen. Vid utredningen äger samarbete vidare rum med postverket. Resultaten av den förberedande utredningen delgivas allmänheten vid ett av distriktsledningen anordnat möte. Innan den definitiva nedlägningsframställningen avgives till Kungl. Maj:t behandlas förslagen till framtida trafikorganisation i samråd med väg- och vattenbyggnads- samt arbetsmarknadsstyrelserna. Dessa myndigheters allmänna erfarenheter och synpunkter i fråga om olika aktualiserade nedlägningsundersökningar kunna för övrigt nyttiggöras redan på planeringsstadiet genom tillvaron av den med järnvägsstyrelsen gemensamma samarbetsdelegationen. Nedlägningsframställningarna remitteras sedan till alla de instanser, som kunna antagas äga kännedom om trafikområdet och transportbehoven därstädes. I samband med remissbehandlingen brukar ytterligare ett trafikantsammanträde ordnas i länsstyrelsernas regi. I den slutliga bedömningen inför Kungl. Maj:t ha sålunda de lokala intresseorganen i trafikområdet ånyo tillfälle att kunna framlägga skäl, som kan motivera att järnvägsdriften upprätthålles, eller förslag till ändringar av det planerade kollektiva trafiksystemets utformning. Såväl de lokala trafikantintressena som de lokala och centrala myndigheter, som ha att bevaka de berörda områdenas intressen ur allmänna synpunkter, ha sålunda vid upprepade tillfällen goda möjligheter att framföra sina synpunkter och förslag.

Förutom alla dem, som enligt gällande bestämmelser och praxis deltaga i handläggningen av samtliga nedlägningsärenden, uppträda ibland också trafikantkommittéer av skilda slag. Vid lösning av specialfrågor, t. ex. hur vissa industriers transportbehov skall ordnas efter eventuell nedläggning, har i vissa nedlägningsfall samarbete med för dylika syften tillsatta trafikantkommittéer etablerats. Styrelsens erfarenheter av detta samarbete ha i stort sett varit goda.

Vid handläggningen av en del nedlägningsärenden ha också uppträtt trafikantkommittéer med den mera allmänna inriktning, som motionärerna närmast synes föreslå. Tyvärr ha dessa kommittéer som regel icke visat den framåtgripande positiva inställning till problemen, som motionärerna tänkt sig. En betydande nackdel med trafikantkommittéerna har enligt styrelsens mening också varit, att de haft svårt att representera det allmänna trafikantintresset. Med ledning av dessa erfarenheter anser styrelsen, att de föreslagna kommittéerna vad gäller förmågan att ge uttryck åt allmänhetens önskemål i samband med nedläggelserna icke kunna jämsättas med de allmänna trafikantmöten, som nu anordnas.

Enligt styrelsens förmenande bildas också trafikantkommittéer i alla de fall, då något verkligt behov föreligger. Styrelsen kan därför icke finna, att den av motionärerna föreslagna kommittéorganisationen skulle kunna

lämna några positiva bidrag till de lokala trafikfrågornas lösning, vad avser behandlingen av nedläggningsärendena. I stort sett synas alla de funktioner, som kommittéerna avses fylla i samband med järnvägsnedläggningarna, redan ha beaktats vid utformningen av det nu tillämpade förfarandet.

Vad angår driftkommittéernas föreslagna funktion såsom regionala samordningsorgan för serviceverksamheten i glesbygderna och dessa bygders centralorter finner styrelsen icke behov föreligga av någon dylik ny organisation för kontakten mellan statens järnvägar och dess trafikanter i tidtabellsärenden. Det är ju likväl tänkbart, att grenar av annan serviceverksamhet skulle vinna i effektivitet för glesbygdsbefolkningen genom en inbördes anpassning mellan deras verksamhetstider och trafikföretagens tidtabellstider. Det återstår dock outrett huru dessa regionala organ för servicesamordning skulle få sina verksamhetsområden avgränsade och hur de skulle utses.

Handelskammaren i Gävle förklarar att kammarens erfarenhet är -- icke minst när det gäller nedläggande av privatägda bandelar -- att ett fullgott samarbete mellan berörda parter redan finnes, men motsätter sig likväl icke införandet av de föreslagna trafikkommittéerna, då dessa synes vara en smidig form att överbrygga ofrånkomliga intresse motsättningar och då de dessutom även skulle kunna fylla vissa andra funktioner.

Enligt *Industriförbundets* uppfattning är det nödvändigt att statens järnvägars kostnadsproblem ägnas den största uppmärksamhet i syfte att få till stånd en varaktig förbättring av det ekonomiska resultatet. Det är därvid bl. a. angeläget att järnvägsstyrelsen kontinuerligt söker avveckla sådan trafik som icke är företagsekonomiskt lönande. Samtidigt måste emellertid från det allmännas sida tillses att näringslivet och befolkningen i de bygder som beröres av nedläggelserna icke behöver vidkännas någon mer väsentlig försämring i trafikmöjligheterna. På vissa håll torde godstransporterna utan större svårigheter kunna överföras på lastbilar medan på andra håll en sådan omläggning av trafiken kräver en utbyggnad av vägnätet. För att få de frågor som aktualiseras genom tilltänkta nedläggelser allsidigt belysta synes det naturligt att samråd på ett tidigt stadium sker mellan å ena sidan statens järnvägar och å andra sidan olika trafikantintressen och berörda kommuner. Det i motionerna framförda förslaget om inrättandet av driftkommittéer i de områden där järnvägstrafiken avses komma att upphöra synes därför vara värt att ta fasta på.

Stockholms handelskammare framhåller, att distriktens handelskamrar bör vara företrädare i dessa driftkommittéer och uttalar i fortsättningen följande.

Den alltmer ökande biltätheten i vårt land är -- under förutsättning av en allmän upprustning av vägnätet -- enligt Handelskammarens mening ägnad att medföra betydande fördelar, icke minst för landsbygdens befolkning. De långa avstånden krympa, isoleringen bryts, och även glesbygdernas befolkning får tillfälle till kontakt med tätorternas ur sociala, kultu-

rella och kommersiella synpunkter bättre utrustade centra. Under det omedelbart förestående övergångsskedet kunna givetvis vissa svårigheter uppkomma — för de hushåll som alltså äro hänvisade till kollektiva trafikmedel och för de småföretagare av skilda slag som tillhandahålla bygdernas befolkning varor och tjänster — men sett på längre sikt torde bilen bidra till att lösa många av just de närings- och befolkningspolitiska problem som berörts i de till handelskammaren remitterade motionerna. Det är därför enligt handelskammarens mening angeläget, att den pågående utvecklingen icke hämmas genom konstlade åtgärder från det allmännas sida. Genom en ändamålsenlig vägbyggnadspolitik, genom uppmjukade bestämmelser rörande den yrkesmässiga trafiken, genom allmänna lättnader i byggnads- och hyresreglering och genom en företagsvänlig skattepolitik böra i stället skapas förutsättningar för ett bärkraftigt näringsliv, som kan anpassa sig efter den pågående och förestående omdaningsprocessen.

Utskottet

De i förevarande motioner upptagna landsbygdens problemen har under 1950-talet vid flera tillfällen behandlats av riksdagen. Utskottet vill till en början erinra om att utskottet i sitt utlåtande nr 36 till 1954 års riksdag uttalade, att utskottet ansåg det nödvändigt att få till stånd en inventering och sammanställning av det omfattande material som genom offentlig utredning och samhällsvetenskaplig forskning etc. blivit tillgängligt till belysning av de med närings- och bebyggelsestrukturens utveckling sammanhängande problemen. Sedan Kungl. Maj:t anförtrott arbetsmarknadsstyrelsen att verkställa denna inventering, har styrelsen i mars 1958 avslutat den första delen av utredningsarbetet, vilken redovisats i form av en tryckt sammanställning rörande befolkning och näringsliv. Utskottet hälsar med tillfredsställelse att utredningsarbetet nu fortskridit så långt och förutsätter att arbetsmarknadsstyrelsen blir i tillfälle att snarast möjligt slutföra undersökningarna. Ett omfattande utredningsarbete pågår vid sidan härav rörande frågor som äger samband med detta ämne i statens, landstingens eller kommunernas regi. Förutom de många länsregionala utredningarna kan i detta sammanhang nämnas 1951 års byggnadsutredning, 1953 års trafikutredning och 1954 års fastighetsbildningskommitté. Utskottet vill understryka vikten av att samråd i erforderlig omfattning sker mellan arbetsmarknadsstyrelsen och dessa utredningar.

I anledning av vad som uttalas i motionerna I:B 146 och II:B 160 om att frågan om landsbygdens behov av mindre tätorter och deras roll för landsbygdsbebyggelsen skall beaktas vid regionplaneinstitutets utformning vill utskottet erinra om att Kungl. Maj:t den 31 maj 1957 i anledning av riksdagens skrivelse den 14 maj 1957 (nr 249) anmodat 1951 års byggnadsutredning att behandla vissa frågor rörande bebyggelseplaneringen. I samband härmed torde, såsom byggnadsstyrelsen anfört, också de i nämnda motioner berörda frågorna komma att upptagas till prövning.

Utskottet kan mot bakgrunden av det sagda icke finna någon ytterligare åtgärd påkallad från riksdagens sida i anledning av vad som anförts i motionerna I:B 146 och II:B 160, liksom ej heller beträffande det i motionerna I:B 93 och II:B 123 omtalade behovet av en sammanställning av väsentliga fakta rörande landsbygdens näringsliv.

Vad åter gäller det i sistnämnda motioner gjorda yrkandet om en framställning till Kungl. Maj:t med begäran om en översyn av de lagar som berör landsbygdens vitala problem samt förslag till åtgärder som led i en positiv landsbygdspolitik är utskottet icke berett att nu ingå på en närmare bedömning av behovet härav. Utskottet anser nämligen, i likhet med flera av de hörda remissinstanserna, att det finns anledning avvakta resultatet av den inom arbetsmarknadsstyrelsen pågående inventeringen innan beslut om nya utredningar på hithörande område fattas. Bättre förutsättningar för att säkert bedöma behovet av kompletterande undersökningar torde föreligga när arbetsmarknadsstyrelsen slutfört sitt uppdrag, vilket såsom utskottet redan understrukit bör ske med skyndsamhet.

Beträffande de i motionerna I:B 93 och II:B 123 behandlade kommunikationsfrågorna kan utskottet inskränka sig till att hänvisa till statsutskottets utlåtande nr B 6 till nu pågående riksdag, i vilket de med järnvägsnedläggelserna sammanhängande frågorna, däribland behovet av att inrätta särskilda driftkommittéer, ingående prövats. Utskottet vill härutöver endast understryka angelägenheten av att arbetet inom 1953 års trafikutredning påskyndas, så att åtgärder i tid kan vidtagas för att lösa glesbygdernas trafikproblem.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I:B 93 och II:B 123 samt I:B 146 och II:B 160 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 oktober 1958

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Boo, Fahlander, Mogård*, Domö*, Ståhle*, Danmans och Sundin;

från andra kammaren: herrar Sköldin*, Larsson i Julita, Andersson i Ronneby, Adamsson, Ågren och Börjesson.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Danmans* och *Ågren*, som ansett
dels att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Utskottet delar de i de likalydande motionerna I: B 93 och II: B 123 framförda synpunkterna, att den snabba demografiska och näringslivs-politiska utveckling som den svenska landsbygden f. n. genomgår kräver en skyndsam omprövning av statsmakternas landsbygdspolitik.

Även om en del av de föreliggande prognoserna beträffande nedgången i befolkningssiffrorna för inom jordbruket verksamma liksom beträffande antalet brukningsdelar är väl pessimistiska, råder det knappast någon tvekan om att bortrationaliseringen av brukningsdelar ändå kommer att fortgå i sådan omfattning att den nuvarande lagstiftningen inom detta område behöver omprövas.

Redan nu är situationen på många håll den, att en rad mindre jordbruksfastigheter ligger obrukade och öde. Andra samlas upp av lantbruksnämnderna dock utan att återinpassas i bygdens liv.

Till de landsbygdspolitiska åtgärderna hör även åtgärder på trädgårds-hanteringens område. Utskottet ansluter sig här till motionärernas uppfattning, att de av 1954 års trädgårdsutredning framlagda förslagen redan nu bör föranleda åtgärder från statsmakternas sida.

När det gäller jordbrukens lönsamhet spelar skogshantering en avgörande roll. En för tidens ekonomiska krav ändamålsenlig form av skogsbruk utgör de s. k. sambruksföreningarna. Utskottet delar motionärernas uppfattning, att man från statsmakternas sida bör företa skyndsamma åtgärder i syfte att underlätta och påskynda denna skogliga samverkan inom vårt bondeskogsbruk. Det är därför av största betydelse, att 1954 års fastighetsbildningskommitté kommer fram till ett enklare och snabbare förrättningsförfarande då det gäller skogskompletteringar och ägoutbyten för att åstadkomma bättre arrondering av vår skogsmark.

För trivsel och bekvämlighet på landsbygden spelar serviceanordningar av olika slag en betydande roll. Detta gäller bl. a. lanthandeln. Genom den minskande befolkningen på landsbygden har denna näringsgren förlorat en del av sitt ekonomiska underlag. Dessa svårigheter bör dock kunna bemästras genom vissa förändringar av lanthandelns karaktär. Sålunda bör en lanthandlare med sin intima kännedom om kundkretsen vara väl lämpad att försälja vissa dyrare varor på kredit. F.n. saknar lanthandeln dock möjlighet att på samma sätt som de större affärsföretagen lämna krediter.

För att åstadkomma en sundare utveckling när det gäller industrilokaliseringen kan det enligt utskottets mening bli nödvändigt att ytterligare överväga de kommunala kompetensreglernas utformning.

När det gäller planerings- och lokaliseringsverksamhet i övrigt anser

utskottet att man mer än hittills bör beakta den enskildes anspråk och önskningar och inte ensidigt åberopa det 'allmännas bästa'. Det är dessutom nödvändigt, att man i det fortsatta arbetet har den utvecklingsmöjligheten för ögonen, att en viss återinflyttning till landsbygden kan komma att ske.

Sedan den nuvarande byggnadslagstiftningen utformades har stora förändringar ägt rum. Sverige är f. n. Europas mest motoriserade land. Denna utveckling i förening med den ökande fritiden gör det sannolikt att många människor kommer i framtiden att föredra att bo i ett eget hem på landsbygden framför att inordna sig i den kollektiva stadsmiljön.

Resultatet av dessa iakttagelser bör enligt utskottet bli, att man företar en revidering av 1947 års byggnadslagstiftning samt att man även i övrigt rationaliserar planeringsverksamheten. Detta gäller inte minst insamlandet av de statistiska data som skall ligga till grund för bebyggelseplaneringen. F. n. sker denna insamling inom en rad olika ämbetsverk.

Utskottet anser vidare, att ett intimare samarbete med orsbfolkningen i enlighet med motionärernas förslag bör ske, när det gäller frågan om att bevara eller lägga trafiksvaga bandelar inom SJ.

Utskottet vill således med stöd av ovanstående motioner ansluta sig till motionärernas krav på en skyndsam översyn av de lagar som berör landsbygdens problem liksom när det gäller framläggande av de förslag till åtgärder som med hänsyn till de nya förhållandena bör ingå som ett led i vår landsbygdspolitik.

Även om vissa av de aktuella lagändringarna kan genomföras redan nu, är det önskvärt att man till grund för en ändamålsenlig planläggning av en landsbygdspolitik har en sammanställning av väsentliga fakta rörande landsbygden. En sådan sammanställning pågår f. n. inom arbetsmarknadsstyrelsen. Utskottet hälsar med tillfredsställelse, att detta arbete redan fortskridit ganska långt och förutsätter att styrelsen snarast möjligt blir i tillfälle att slutföra sitt uppdrag.

Samtidigt vill utskottet dock ifrågasätta om de direktiv efter vilka ifrågavarande utredning arbetar ger den möjlighet att företa den allsidiga sammanställning som begärts i de här berörda motionerna och som även utskottet anser önskvärd.»

och *dels* att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna vad utskottet ovan anfört».